

Vragen gesteld door de leden der Kamer, met de daarop door de regering gegeven antwoorden

123

Vragen van het lid **Van Oudenallen** (Groep Van Oudenallen) aan de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties over *verkiezingsonregelmatigheden in maart 2006*. (Ingezonden 13 september 2006)

1

Is het wettelijk verboden om binnen een bepaalde straal van een overheidsgebouw, of een gebouw dat door de overheid gebruikt wordt als stemlokaal reclame- of verkiezingsactiviteiten te houden? Zo ja, waar? Hoe moet dat uitgelegd worden?

2

Hoe verklaart u dat wethouders of mensen die op een kandidatenlijst voorkomen of die een belangrijke positie binnen een partij hebben, deel uit kunnen maken van het team burgers dat meehelpt op een stembureau? Is hier sprake van de schijn van belangenverstrengeling? Zo neen, waarom niet?

3

Deelt u de mening dat kandidaten die op de Tweede Kamerkieslijst voorkomen en personen die in de plaatselijke of landelijke politiek een functie hebben of bekleed hebben, geen zitting zouden mogen hebben in een stembureau? Zo neen, waarom niet? Zo ja, bent u bereid om hierover een bindend advies uit te brengen

aan alle burgemeesters en voorzitters van de stembureaus?

4

Zou u, omdat bij de laatste gemeenteraadsverkiezingen diverse mensen met meer dan de toegestane twee machtigingen gestemd lijken te hebben en zich daarvoor hebben voorgedaan als een ander, de Kieswet, waarin staat dat men zich slechts op verzoek hoeft te legitimeren, willen aanpassen en een algehele legitimatieplicht op stembureaus willen instellen? Kunt u vóór de komende verkiezingen het advies geven aan de burgemeesters en voorzitters van de stembureaus om standaard om een legitimatie te vragen? Zo neen, waarom niet?

5

Bent u bereid om een proef met cameratoezicht mogelijk te maken zodat bij de komende verkiezingen en bij sterke aanwijzingen van verkiezingsfraude beelden uitsluitel kunnen geven over wat er precies gebeurd zou kunnen zijn? Zo neen, waarom niet? Zo ja, zou u deze proef willen voorstellen aan de burgemeester van Amsterdam en vooral voor lokalen in bijvoorbeeld Amsterdam Zuidoost, Bos en Lommer, Geuzenveld en Slotervaart/Overtoomseveld? Zo neen, waarom niet?

6

Deelt u de mening dat in Amsterdam¹, waar de stadsdeelvoorzitters, de politieke

leiders van de winnende partij van de laatste verkiezingen, ook de *voorzitters* zijn van het hoofd- en/of het centraal stembureau in hun deelraad, een situatie is ontstaan die op zijn minst de schijn heeft van een vorm van belangenverstrengeling? Kan hierdoor de indruk worden gewekt dat de lijsttrekker van de «regerende» partij in de positie is om politieke rivalen uit te sluiten en/of te dwarsbomen bij deelname aan de verkiezingen?

7

Bent u bereid om een onderzoek te doen naar de invloed van de plaats van de partijen op de stemcomputers? Zo neen, waarom niet? Zo ja, wilt u dan bij dit onderzoek betrekken hoeveel stemmen een partij, die als nummer 1 voorkomt op de computer, puur en alleen te danken heeft aan die plaats in het scherm, hoeveel stemmen een partij die pas op het tweede scherm voorkomt wordt benadeeld, en de invloed in percentage stemmen als de partijen in omgekeerde volgorde op het scherm verschijnen?

8

Zoudt u ook een proef willen doen in een lokaal met twee stemcomputers, waarbij de kiezers wordt gevraagd dezelfde stem op beide computers uit te brengen, waarbij de computer met de officiële volgorde van de partijen geldt als de officiële computeruitslag met daarnaast een schaduwcomputer, waarbij de laatste

lijst als eerste en de grootste partij als laatste op het zichtscherf komt te staan? Wilt u de testresultaten aan de Kamer voorleggen?

9

Mogen mensen die op een gesloten afdeling van een seniorenhuis of verzorgingstehuis wonen, die dement zijn, stemmen? Controleert de overheid de lijst rechterlijke bevelen en de stembiljetten tijdens of na afloop bij het stembureau?

10

Is recentelijk een onderzoek gedaan hoe de burgers het stemmen per computer hebben ervaren? Zo ja, is daarbij een vergelijking gemaakt tussen wijken met hoogopgeleide mensen en wijken met minder opgeleide mensen? Zo neen, waarom niet?

11

Deelt u de mening dat een overzicht van alle partijen en deelnemers, zoals op het papieren stembiljet, veel duidelijker is en minder partijdig lijkt dan het huidige systeem? Deelt u de mening dat het voor sommige ouderen en mensen met minder computervaardigheden een onbegonnen klus is om dit uit te zoeken? Kan het voor vele mensen een drempel zijn om in het stemlokaal om zo'n overzicht te vragen? Is het mogelijk om dit overzicht in het stemlokaal vergroot op te hangen? Zo neen, moet dit dan als verzuim worden gezien door de voorzitter van het stembureau? Deelt u de mening dat er altijd inkijkexemplaren op verzoek moeten kunnen worden ingezien? Zo neen, waarom niet?

12

Deelt u de mening dat, als bewezen is dat zich ernstige vormen van verkiezingsonregelmatigheden hebben voorgedaan, in de toekomst hertelling en/of nieuwe verkiezingen in die stad of dat stadsdeel dienen plaats te vinden, ook al heeft bijvoorbeeld een raad of deelraad daar eerder anders over beslist bij meerderheid van stemmen?

13

Deelt u de mening dat een partij die wegens falen van een stembureau, met een al dan niet klein verschil stemmen of zetel(s) heeft verloren, alsnog haar zetel(s) zou moeten kunnen opeisen? Heeft deze partij het

recht om te eisen dat een nieuwe verkiezing wordt uitgeschreven? Kan deze partij in aanmerking komen voor een schadeclaim?

14

Vindt u ook de voorgeschreven bezwaartermijn na de uitslag te kort, zowel voor de ambtenaren om de in verband met de verkiezingsuitslag voorgeschreven werkzaamheden goed en zorgvuldig te doen als voor de partijen om zaken uit te zoeken? Zo neen, waarom niet?

15

Is het waar dat in sommige delen van Nederland fouten zijn gemaakt bij het verdelen van de restzetels omdat de wet op dit gebied niet duidelijk is en te veel aan de interpretatie van een stembureau, overlaat? Bent u bereid dit en de Kieswet terzake te onderzoeken en zonodig de wet op dit punt te wijzigen zodat er geen ruimte meer zal zijn voor eigen interpretatie?

16

Is het waar dat door het gebruik van stemcomputers hertelling van individuele stemmen niet meer mogelijk is en alleen nog de ingeleverde totaalijsten kunnen worden nagekeken? Wat is het verschil tussen een hertelling van computerstemmen en een hertelling van stembiljetten? Indien er volgens u in het resultaat geen verschil is, kunt u dat dan uitleggen?

17

Bent u op de hoogte van het feit dat in Mexico bewezen is dat stemcomputerprogramma's gemanipuleerd kunnen worden en dat een groep vooraanstaande Nederlandse computerexperts hier al eerder voor heeft gewaarschuwd? Zo ja, wat heeft u met die informatie gedaan? Zo neen, hoe is dat mogelijk?

18

Is in Nederland een onafhankelijk controlesysteem ingebouwd om computerfraude/manipulatie door leveranciers of derden van buitenaf te voorkomen dan wel te signaleren, en om steekproefsgewijs een test uit te voeren? Zo neen, waarom niet? Zo ja, hoe is dat geregeld?

19

Heeft u voor de Tweede Kamerverkiezingen nog adviezen aan

de voorzitters van de stembureaus? Zo ja welke?

20

Kunt u deze vragen uiterlijk 24 september 2006 beantwoorden?

¹ Ombudsmanrapport 2006 Amsterdam, 4 september 2006.

Antwoord

Antwoord van minister **Nicolaï** (Bestuurlijke Vernieuwing en Koninkrijksrelaties). (Ontvangen 10 oktober 2006)

1

Er geldt slechts een wettelijk verbod op het ontplooiën van dergelijke activiteiten in het stemlokaal (artikel J 36 van de Kieswet). In de circulaire door mijn ministerie naar alle burgemeesters en wethouders wordt gestuurd in het kader van de voorbereiding van de verkiezingen is de laatste jaren er verschillende malen (laatstelijk in circulaire CZW/20050000301350 van 15 december 2005) op gewezen dat het niet wenselijk is dat in of rondom de stemlokalen propaganda wordt gevoerd (folders uitdelen) of dat andere acties worden ondernomen zoals inzamelingen voor een goed doel. De voorzitter van het stembureau is verantwoordelijk voor het toezicht hierop en kan desgewenst de burgemeester om bijstand verzoeken (artikelen J 37 en J 38 van de Kieswet).

2

Voor de Kieswetwijziging in 1989 was in de Kieswet opgenomen dat de voorzitters van de stembureaus zoveel mogelijk werden benoemd uit de leden van de raad. Bij deze wijziging is dit artikel geschrapt omdat men het in bepaalde gemeenten onjuist acht dat de voorzitters van het stembureau raadsleden zijn, omdat daarmee de schijn zou kunnen worden gewekt dat het stembureau niet onpartijdig zou zijn. De huidige Kieswet laat burgemeester en wethouders daarom geheel vrij in de samenstelling van het stembureau. In veel gemeenten nemen nog altijd raadsleden zitting in een stembureau. In de komende circulaire voor de Tweede Kamerverkiezingen heb ik burgemeester en wethouders verzocht zorgvuldig te werk te gaan

bij de samenstelling van de stembureaus teneinde de schijn van belangenverstrengeling te voorkomen. Zo is het bijvoorbeeld onwenselijk dat meer dan één lid van eenzelfde partij zitting neemt in eenzelfde stembureau.

3

Nee, zie mijn antwoord op vraag 2.

4

Mijn ambtsvoorganger heeft op 24 april naar aanleiding van geconstateerde onregelmatigheden bij de gemeenteraadsverkiezingen een adviesaanvraag aan de Kiesraad gericht waarin hij expliciet aandacht vraagt voor deze mogelijkheid om het ronselen van volmachtstemmen tegen te gaan. De Kiesraad heeft mij inmiddels bericht naar verwachting eind 2006 met een advies hierover te komen. Vooruitlopend daarop heb ik in de circulaire die onlangs aan alle gemeenten is gestuurd het advies opgenomen om in elk geval iedere persoon die zich met twee volmachten bij het stembureau meldt om identificatie te vragen.

5

Nee, cameratoezicht in een stemlokaal is naar mijn oordeel in strijd met het stemgeheim. Zelfs al zou de camera zodanig zijn opgesteld dat deze niet kan meekijken met de kiezer, zou bij de kiezer door de enkele aanwezigheid van een camera in het stemlokaal de indruk kunnen ontstaan dat het stemgeheim wordt geschonden. Het feit dat het stemlokaal publiek toegankelijk is en het stembureau uit drie leden bestaat die toezicht op elkaar kunnen houden, biedt voldoende waarborgen dat eventuele fraude wordt gemeld.

6

Op grond van artikel 87, zesde lid, van de Gemeentewet wordt de verkiezing van de leden van de deelraad zoveel mogelijk geregeld overeenkomstig de bepaling van de Kieswet. In de Kieswet is geregeld dat de burgemeester voorzitter is van het hoofdstembureau (artikel E 5, derde lid). Analooq daaraan is daarom de voorzitter van de deelraad voorzitter van het hoofdstembureau/centraal stembureau voor de deelraadsverkiezingen. Ik ben niet van mening dat hierdoor sprake is van belangenverstrengeling.

7

Nee, ik ben niet bereid hiernaar onderzoek te doen. De plaats van een

partij op de stemmachine heeft naar mijn oordeel geen andere invloed dan de plaats van een partij op een stembiljet. De nummering van de kandidatenlijsten is wettelijk geregeld (artikel I 14 van de Kieswet) waarbij het aantal stemmen dat op een partij bij de vorige verkiezing is uitgebracht doorslaggevend is, de volgorde van de overige partijen wordt bij lot aangewezen.

8

Nee, zie antwoord hierboven.

9

Ja, in principe mag iedereen stemmen. Slechts personen die op grond van een onherroepelijke rechtelijke uitspraak wegens geestelijke stoornis onbekwaam zijn rechtshandelingen te verrichten (de zogenaamde ondercuratelestelling), zijn uitgesloten van het kiesrecht. De rechtbank doet van dergelijke uitspraken melding aan burgemeester en wethouders van de plaats waar betrokkene is ingeschreven en deze draagt er zorg voor dat in de gemeentelijke basisadministratie aantekening wordt aangetekend dat de betrokkene niet kiesgerechtigd is en dus geen oproepingskaart ontvangt (artikel B 5, tweede lid, van de Kieswet).

10

Nee, er wordt al sinds de jaren negentig op grote schaal gebruik gemaakt van stemmachines bij verkiezingen in Nederland maar onderzoek naar de ervaringen van burgers met stemmachines is nooit gedaan. De meeste burgers ervaren het stemmen met een stemmachine voor zover mij bekend als positief. Uit de processen-verbaal van de stembureaus die na elke verkiezing door de Kiesraad worden geanalyseerd, blijkt dat het aantal klachten over het gebruik van stemmachines zeer gering is.

11

Nee, ik ben van mening dat de in Nederland gebruikte stemmachines gebruiksvriendelijk zijn. In elk stemlokaal is bovendien instructiemateriaal aanwezig om de kiezer voor te lichten over het gebruik van de stemmachine. Ook is bij elke stemmachine een gebruiksaanwijzing aangebracht. Bij stemmachines waar sprake is van stemmen in twee fasen, waarbij eerst een partij en vervolgens

een kandidaat moet worden geselecteerd is het bovendien voorgeschreven dat bij elke stemmachine, goed zichtbaar voor de kiezer een overzicht, is bevestigd van alle lijsten en kandidaten (zie artikel J 18 van het Kiesbesluit). In veel gemeenten is het gebruikelijk dat een dergelijk overzicht in vergrote vorm wordt opgehangen.

Indien het instructiemateriaal of de kandidatenlijst ontbreekt, is dit in strijd met het wettelijk voorschrift op dit punt en dient daarvan melding te worden gemaakt.

12

In het Nederlandse kiesstelsel is de toelating van leden tot de raad of deelraad onherroepelijk. Hier staat geen bezwaar of beroep tegen open. Het is de raad zelf die in het kader van het geloofsbrievenonderzoek besluit of leden kunnen worden toegelaten. Slechts indien de raad of deelraad besluit een of meer leden niet toe te laten vanwege de ongeldigheid van de stemmen, kan een nieuwe stemming worden georganiseerd (Artikel V 6 van de Kieswet). De ongeldigheid van de stemming in één of meer districten staat niet in de weg aan de toelating van leden op wier verkiezingen de ongeldigheid of onjuistheid geen invloed kan hebben (artikel V 5 van de Kieswet). Als de benoeming van meer dan de helft van het aantal wettelijk voorgeschreven leden nog niet onherroepelijk is geworden op het moment dat de oude raad zou moeten aftreden, blijft deze aan totdat dit wel het geval is (artikel V13 van de Kieswet).

13

Zie mijn antwoord op de vorige vraag voor wat betreft de mogelijkheid om nieuwe verkiezingen uit te kunnen schrijven. Voor het overige zal het naar mijn oordeel onmogelijk zijn een oorzakelijk verband aan te brengen tussen eventuele onregelmatigheden in een stemlokaal en het aantal op een partij uitgebrachte stemmen. Een eventuele schadeclaim kan derhalve niet aan de orde komen.

14

De oude raad, die verantwoordelijk is voor het uitvoeren van het geloofsbrievenonderzoek, doet dit de dag voor de samenkomst van de

nieuwe raad. De eerste samenkomst van de nieuwe raad is altijd op de donderdag in de week volgend op de verkiezing. Tussen de dag van de stemming en de dag van de eerste samenkomst zitten normaliter 8 dagen. In maart 2006 was deze periode 9 dagen omdat in verband met de Biddag voor Gewas en Arbeid op dinsdag is gestemd. Deze periode is voldoende ruim om alle noodzakelijke handelingen te verrichten. Snelle vaststelling van de uitslag van de verkiezingen en het daaropvolgend aantreden van de nieuwe (deel)raad zijn wenselijk. Overigens is het vertegenwoordigende orgaan eindverantwoordelijke voor het onherroepelijk toelaten van de leden. De democratische legitimatie van de besluitvorming zou immers in gevaar kunnen komen als zich hierin achteraf nog wijzigingen voor doen. Kiezers kunnen wel in een eerder stadium bezwaar aantekenen tegen de gang van zaken, hetgeen vermeldt dient te worden in het proces-verbaal. Bij de vaststelling van de uitslag zal het centraal stembureau hier rekening mee houden terwijl ook de raad dergelijke bezwaren kan mee wegen bij het geloofsbrieven onderzoek.

15

Mij zijn geen fouten in de restzetelverdeling bekend, ook navraag bij de Kiesraad heeft daarin geen verandering gebracht. De voorgeschreven restzetelverdeling in de Kieswet is éénduidig en laat geen enkele ruimte voor interpretatie van het centraal stembureau. Nader onderzoek op dit punt acht ik niet noodzakelijk.

16

Bij gebruik van de in Nederland gebruikte stemmachines betekent een hertelling dat een nieuwe uitdraai wordt gemaakt van de uitslag. Het is niet mogelijk om de uitgebrachte stemmen individueel te hertellen. De stemmen zijn volstrekt willekeurig weggeschreven in het stemgeheugen. De in het stemgeheugen van de stemmachine vastgelegde stemmen zijn altijd stemmen die door een kiezer zijn uitgebracht en bevestigd. Een uitgebrachte stem kan niet verloren gaan bij storingen in de energievoorziening of andere externe factoren. Zie ook de antwoorden op vergelijkbare vragen van mijn ambtsvoorganger van 31 augustus

2005 op vragen van het lid De Wit (SP) over hertellingen bij stemcomputers. (Vergaderstukken 2004–2005, Aanhangsel van de Handelingen, nr. 2267).

17

Voor zover mij bekend was de onzekerheid over de uitslag van de verkiezingen in Mexico niet gerelateerd aan het stemmen met stemmachines. Het is mij wel bekend dat in het buitenland, onder meer in de VS is aangetoond dat het mogelijk is stemmachines te manipuleren. Voor de maatregelen die ik inmiddels heb getroffen, verwijs ik u naar mijn antwoorden op de kamervragen van de leden Spies, Dubbelboer en Szabo van 6 oktober jl. (Kamervragen 2060701050).

18

De in Nederland gebruikte stemmachines zijn voor dat ze worden goedgekeurd voor gebruik bij verkiezingen getest door TNO. De leverancier controleert bovendien regelmatig, meestal in het kader van onderhoudswerkzaamheden aan de stemmachines of deze nog zijn voorzien van de oorspronkelijke software. Voor de overige maatregelen verwijs ik u naar mijn antwoorden op de kamervragen van de leden Spies, Dubbelboer en Szabo van 6 oktober jl. (Kamervragen 2060701050).

19

Ik heb ter voorbereiding van de verkiezingen op 22 november de gemeenten op 25 september jl. een circulaire gestuurd met daarin verschillende adviezen, ook aan de voorzitters van de stembureaus. U kunt deze vinden op de website van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, onder de kopjes Grondwet en Democratie/Kiesrecht. Daarnaast heb ik de gemeenten op 5 oktober jl. een aanvullende brief gestuurd over de te nemen beveiligingsmaatregelen.

20

Ik heb uw vragen zo spoedig als mij mogelijk was, beantwoord.